

ПСИХОЛОГІЧНІ ЧИННИКИ ПОРУШЕННЯ ПОВЕДІНКИ В ПІДЛІТКОВОМУ ВІСІ

Карпенко А. В.

студентка 3(5) курсу ОР бакалавр
спеціальність 053 «Психологія» ФПСР

Керівник: Дикіна Л. В.

ст. викладач кафедри практичної та клінічної психології,
ФПСР

Актуальність дослідження. Сучасний період розвитку українського суспільства характеризується змінами, що охоплюють усі сфери людського життя. У зв'язку з цими змінами діти та підлітки опиняються в найскладніших ситуаціях, тому що у них не сформовані стійкі моральні переконання та власні цінності, які в подальшому призводять до неадекватної реакції на життєві події. Скрутні обставини, пов'язані з матеріальним станом більшості сімей є важким, що призводить до погіршення стосунків у сім'ї. Недостатня психолого-педагогічна підтримка учнів у школах може бути одним із факторів, які сприяють розвитку девіантної поведінки.

Життя на кожному етапі відкриває перед нами нові можливості та завдання. Кожен вік має свої особливості, які роблять його одночасно прекрасним і складним. Підлітковий вік не відрізняється від інших. «... Даний період онтогенетичного розвитку людини вважається одним із найдовших і емоційно насичених. Варто відзначити, що на даній віковій стадії розвитку проявляються негативні особливості вікової кризи, а також формуються девіації та відхилення поведінки, ініційовані впливом різних ідеологій.» [4]

«Порушення поведінки - це відхилення від прийнятих у цьому суспільстві соціальних і моральних норм,

повторювані стійкі дії чи вчинки, що включають головним чином агресивність деструктивної (руйнівної) і асоціальної (спрямованої проти колективу) спрямованості з картиною дезадаптації (порушення пристосовуваності) поведінки, що глибоко поширилася. Вони виявляються або у зневажанні прав інших людей, або в порушенні характерних для даного віку соціальних норм або правил.» [1]

Нині поруч із поняттям «порушення поведінки» використовується поняття «відхильна» чи «девіантна» поведінка. «Девіантну поведінку необхідно відрізнити від аномальної, характеристика якої пов'язана з розумовою патологією. Відхильна поведінка соціально детермінована. У її виникненні велику роль відіграють дефекти розвитку особистості, що поєднуються з недоліками, помилками виховання й негативним впливом несприятливої ситуації, яка складається в найближчому оточенні людини.» [2]

Деструктивний розвиток у підлітків може бути наслідком невміння долати труднощі, слабких психологічних захистів та травм. Аномалії розвитку часто пов'язані з невмінням підлітків контролювати свої емоції, не знають, як конструктивно вирішити свої проблеми та найчастіше вдаються до ризикованої поведінки або саморуйнівних дій. «Травмуючими психологічними ситуаціями можуть бути пережиті травми, а далі ускладнити нормальний розвиток особистості та штовхнути підлітка на деструктивний шлях. Ці фактори не завжди діють окремо, а можуть комбінуватися та посилювати один одного. А наявність цих факторів не гарантує аномального розвитку, адже багато залежить від особистих якостей підлітка, його оточення та наявності підтримки.» [3] «...Біопсихосоціальні процеси в підлітковому віці обумовлюють специфіку психічного розвитку цього періоду. Саме на цей період припадає формування системи мотивів, ціннісних орієнтацій, світогляду, що визначають

уявлення людини про себе, про інших людей та про світ. Як і будь-який критичний етап онтогенезу, підлітковий вік відзначений особливою сенситивністю до впливу екзогенних і ендогенних факторів.» [5]

Вчені стверджують, що девіантна поведінка може бути зумовлена комплексом факторів. Це може проявлятися в незнанні або нехтуванні нормами права та моралі, байдужому ставленні до них, легковажному ставленні до суспільних правил. Коли потреби людини не задовольняються здоровим способом, вона може шукати альтернативні шляхи, які шкодять їй або іншим. Це може включати зловживання психоактивними речовинами, злочинну діяльність, ранню сексуальну активність, азартні ігри тощо. Деякі люди мають схильність до девіантної поведінки через певні риси характеру, такі як агресивність, жорстокість, імпульсивність, нечесність, егоїзм. Також може мати такі стани, як тривожність, депресія, низька самооцінка, нездатність контролювати емоції, слабкість волі.

У рамках глибинної психології, відхилення в розвитку особистості та процеси, що призводять до розладів поведінки в підлітковому віці, розглядаються переважно через призму стосунків батьків і дітей. Вплив батьків на формування особистості, світогляду та моделей поведінки дитини є надзвичайно важливим. Емоційна взаємодія між батьками та підростаючим малюком грає ключову роль у формуванні його психологічного здоров'я та майбутньої поведінки. Згідно з представниками глибинної психології (Е. Еріксон, А. Адлер), хоча соціальні фактори безсумнівно впливають на розвиток особистості, несприятливі сімейні стосунки та нездорові моделі поведінки батьків можуть також мати значний вплив на появу девіантної поведінки у дітей та молоді. «... З точки зору Еріксона, якщо дитина на ранніх стадіях свого розвитку не отримує належної материнської турботи, пригнічується її прагнення до

самостійності та ініціативи, відсутнє заохочення з боку батьків, то це може призвести до порушення поведінки. А. Адлер же вважав, що, крім органічної неповноцінності та виникнення комплексу неповноцінності, детермінує також розпещеність або відторгнення дитини батьками. Це призводить до зниження самооцінки у дитини та порушення розвитку соціального інтересу...» [3]

Висновок. Таким чином, можна зробити висновок, що однією з рушійних сил девіантної поведінки в підлітковому віці є конфліктне соціальне середовище (наприклад, сім'я та школа). Іншими словами, постійні міжособистісні конфлікти призводять до виникнення у підлітка відчуження та ізоляції, виснажуючи його організм, створюють психологічну травму і знижують самооцінку, яку підліток намагається вирішити за допомогою психоактивних речовин та інших видів залежності.